(תורה אור

עמך, בן בג בג יחידאה הוא ופליגי רבנן עליה, רבי ינאי אמר מאי "שבור את שיניו" בדין אי הכי "ואמור לו" "ואומרים לו" מיבעי ליה, "שלי אני נוטל" "שלו הוא נוטל" מיבעי ליה, קשיא, ת"ש שור שעלה ע"ג חבירו להורגו ובא בעל התחתון ושמט את שלו ונפל עליון ומת פטור מאי לאו במועד דליכא פסידא, לא, בתם דאיכא פסידא, אי הכי אימא סיפא דחפו לעליון ומת חייב ואי בתם אמאי חייב? שהיה לו לשמטו ולא שמטו תא שמע הממלא הצר חבירו כדי יין וכדי שמן בעל החצר משבר ויוצא משבר ונכנס אמר ר"נ בר יצחק משבר ויוצא לב"ד משבר ונכנס להביא זכיותיו ת"ש מניין לנרצע שכלו לו ימיו ורבו מסרהב בו לצאת וחבל ועשה בו חבורה שהוא פטור ת"ל "לא תקחו כופר לשוב" לא תקחו כופר לשב הכא במאי עסקינן בעבדא גנבא, עד האידנא לא גנב והשתא גנב? עד האידנא הוה אימתיה דרביה עליה השתא לית ליה אימתא דרביה עליה, ר"נ בר יצחק אמר בעבד שמסר לו רבו שפחה כנענית: עד האידנא היתירא והשתא איסורא, ת"ש המניח את הכד ברה"ר ובא אחר ונתקל בה ושברה פטור טעמא דנתקל בה הא שברה חייב אמר רב זביד משמיה דרבא הוא הדין אפי' שברה והאי דקתני "נתקל" איידי דקבעי למיתני סיפא אם הוזק בעל חבית חייב בנזקו דדוקא נתקל אבל שבר לא, דהוא אזיק נפשיה, קתני רישא "נתקל" ת"ש "וקצתה את כפה" ממון מאי לאו בשאינה יכולה להציל ע"י דבר אחר, לא שיכולה להציל ע"י דבר אחר, אבל אינה יכולה להציל ע"י דבר אחר פטורה אי הכי אדתני סיפא "ושלחה ידה" פרט לשליח ב"ד לפלוג ולתני בדידה בד"א בשיכולה להציל ע"י ד"א אבל אינה יכולה להציל ע"י דבר אחר פטורה? ה"נ קאמר בד"א בשיכולה להציל ע"י דבר אחר אבל אינה יכולה להציל ע"י דבר אחר נעשה ידה כשליח ב"ד ופטורה ת"ש *הרי שהיתה דרך הרבים עוברת בתוך שדהו, נטלה ונתן להם מן הצד, מה שנתן נתן ושלו לא הגיעו ואי אמרת עביד איניש דינא לנפשיה לנקוט פורא וליתיב *אמר רב זביד משמיה דרבא גזירה שמא יתן להם דרך עקלתון רב משרשיא אמר בנותן להם דרך עקלתון רב אשי אמר כל מן הצד קרוב לזה ורחוקה לזה, אי הכי אמאי *שלו לא הגיעו? לימא להו שקולו דידכו והבו לי דידי? משום דרב יהודה *דאמר רב יהודה מיצר שהחזיקו בו רבים אסור לקלקלו ת"ש בעל הבית שהניח פאה מצד אחד ובאו עניים ונטלו מצד אחר, זה וזה פאה, וא"א עביד איניש דינא לנפשיה אמאי זה וזה פאה לנקוט פורא וליתיב, אמר רבא מאי זה וזה פאה לפוטרו מן המעשר כדתניא* המפקיר את כרמו והשכים בבקר ובצרו חייב בפרט ובעוללות ובשכחה ובפאה ופטור מן המעשר: **מתני'** נשברה כדו ברה"ר והוחלק אחד במים או שלקה בחרסית חייב, רבי יהודה אומר במתכוין חייב, באינו מתכוין פטור: **גמ'** אמר רב יהודה אמר רב *)לא שנו אלא שטינפו כליו במים אבל

*)[לקמן ל.]

עמך · בתמיה [כלומר] וכי [נראה] בעיניך שתשובה זו הוגנת היא לישנא אחרינא עמך תהא תשובה זו שאינה כלום : **בדין** · תבעהו לדין : **אומרים לו** · ב"ד שלו הוא נוטל מבעי ליה : **מאי לאו** · דהוי עליון מועד דאי הוה שביק ליה ומיית דידיה ליכא פסידא דמשלם ליה כוליה : **בתם** · דאי הוה אזיל לבי דינא אדהכי מיית דיליה ולית ליה אלא פלגא נזקא : **להביא זכיותיו** · כגון אם היה זה טוענו שהחצר שלו וצריך זה להביא שטר מכירה שקנאה: **שכלו ימיו** · שהגיע יובל : **מסרהב** · מפציר : **וחבל בו** · הרב בעבד : **לא תקחו כופר לשוב וגו'** · דרוש בה לשב למי שרוצה לשוב לקלקולו ולהיות עבד לישנא אחרינא לשב למי שדינו להיות שב אל משפחתו ואינו רוצה : **לא תקחו** · לצרכו שום ממון : **בעבדא גנבא** · דליכא פסידא : **עד האידנא היתירא** · דכתיב "אם אדוניו יתן לו אשה" (שמות כא) : **והשתא** · שהוא בן חורין : **איסורא** · ורשאי להלקותו ולהפרישו דהאי דינא לאו לנפשיה הוא : **הא שברה חייב** · ואוקמא רב לעיל בממלא רה"ר כולה חביות אלמא לא עביד [איניש] דינא לנפשיה אפי' במקום פסידא : **בשאינה יכולה להציל ע"י דבר אחר** · דבדין קא עבדא אלמא לא עביד איניש דינא לנפשיה אפי' במקום פסידא כי הכא שבעלה מוכה כל שעה : **כשיכולה להציל ע"י דבר אחר** · דלאו דינא עבדא : **פרט לשליח ב"ד** · שפטור על הבושת : **לנקוט פורא וליתיב** · יקח מקל וישב על דרך הראשון דהא דינא הוא דהא אמרת מה שנתן נתן אלמא חילוף מעליא הוי : **דרך עקלתון** · דלאו דינא הוא : **קרובה לזה** · לעיירות היושבין סמוך לאותו צד : **ורחוקה לזה** · לאותן הסמוכין לצד האחר שיהו צריכין להקיף כל סביבות השדה וכשהיתה באמצע השדה לא היו מקיפין כל כך : **א"ה** · דלאו חילוף הוא[א] אמאי שלו לא הגיעו: **לפוטרו מן המעשר** · דאף פאה הנשארת הפקר חשיבא ואע"ג דנקט לה איהו פטורה ממעשר : **חייב בפרט ובעוללות וכו'** · אע"ג דהפקר פטור מפאה דתנן (פאה פ"א מ"ד) כל שהוא אוכל ונשמר חייב במעשר ובפאה אפ"ה כי האי הפקר חייב בכל הני כדמפרש טעמא בהגוזל עצים (לקמן צד.) דכתיב ביה "תעזוב" יתירא: **ופטור ממעשר** · דלא כתיב ביה "תעזוב" יתירא אלמא הפקר כל דהו פטור ממעשר כדתנן כל שהוא אוכל ונשמר חייב במעשר/**אלא שטינפו כליו במים** · דרב מוקי למתניתין כשלא הפקיר את מימיו הלכך כמאן שזוקו כליו של זה בממון של זה והוי כי שורו :

ואי בתם אמאי חייב · בשלמא אי איירי במועד יש לו להתחייב שאינו בהול והיה לו לשומטו אבל אי בתם איירי לא סלקא דעתך שהיה לו לשומטו לפי שהוא בהול שירא להפסיד ולא מסיק אדעתיה לשומטו :

משבר ויוצא · אע"ג דלעיל אמרינן שהיה לו לשומטו היינו משום דליכא טירחא בשמיטה יותר מבדחיפה אבל הכא לא אטרחוהו לסדרן זה על זה :

מניין לנרצע שכלו ימיו · אורחא דמילתא נקט שאז רגילות לסרהב לפי שאינו יכול להשתעבד עוד בו :

טעמא דנתקל הא שבר חייב · אליבא דרב פריך דמוקי לה בממלא דבלא ממלא מודה ר"נ דאין לו לשבר דאיבעי ליה לסגויי באידך גיסא דלא פליג אכולהו אמוראי דלעיל ולתרוייהו לא פריך דאע"ג דאיירי בממלא ליכא פסידא דלא דמי לחצר חבירו שאדם יכול להקיף ברה"ר ולילך בכל מקום שירצה:

לא בשיכולה להציל על ידי דבר אחר · וכיון דיכולה להציל על ידי דבר אחר אפילו דין אינו :

ולינקוט פורא וליתיב · וס"ד השתא דשלו לא הגיעו לפי שאין יכול להזמין כל עוברי דרכים לבית דין :

אי הכי מה שנתן נתן אמאי · ולא גרסינן [אמאי] שלו לא הגיעו :

(אי הכי) אמאי זה וזה פאה · דבשלמא אותו שנטלו הויא פאה הואיל דנטלו מדעתו אלא אותו שהניח כתמא דמילתא היה בדעתו שאם יטלו מצד אחר שיחזור ויזכה בה:

זה וזה פאה לפוטרו מן המעשר כדתניא כו' · ומייתי ראיה דבשביל שחזר וזכה בו לא מחייבינן(א) כיון דמתחילה פאה גמורה היתה ונפטרה ופאה דמיפטרא מן המעשר לא מטעם הפקר דהא תנן במסכת פאה (פ"ו מ"א) ב"ש אומרים הפקר לעניים הפקר וב"ה אומרים אין הפקר עד שיפקיר אף לעשירים כשמיטה אלא היינו טעמא דמיפטרא כדדרשינן בספרי ובא הלוי כי אין לו חלק ונחלה עמך יצא זה שיש לו חלק ונחלה עמך שאם הוא לוי עני נוטל פאה וטעמא דב"ש דילפי מפאה דכתיב לעני ולגר תעזוב אותם מה ת"ל תעזוב אותם יש לך עזיבה אחרת שהיא כזו כגון הפקר לעניים ולא לעשירים ובית הלל ילפי משביעית דכתיב תשמטנה ונטשתה מה תלמוד לומר ונטשתה יש לך נטישה אחרת שהיא כזו כגון הפקר לעניים ולעשירים :

אבל

עין משפט נר מצוה

ז א ב ג ד ה מיי' פ"ז מהלכות חובל ומזיק הלכה ו ז סמג עשין ע טוש"ע ח"מ סימן שפג סעיף ב :

ח ו מיי' שם הלכה ה ועיין בהשגות ובמ"מ סמג שם טוש"ע ח"מ סימן שעח סעיף ד וסי' תיב סעיף ב :

ט ז מיי' פ"ג מהלכות עבדים הלכה ה טוש"ע ח"מ סימן תכא סעיף ו ובהג"ה :

י ח מיי' פי"ג מהלכות נזקי ממון הלכה ה סמג עשין ע טוש"ע ח"מ סימן תיב סעיף א :

יא ט טוש"ע ח"מ סימן תיב סעיף ב :

יב י מיי' פי"ג מהלכות נזקי ממון הלכה כז סמג עשין סח טוש"ע ח"מ סימן שעז :

יג כ מיי' שם הלכה כד סמג שם טוש"ע שם בהג"ה וסי' תעו סעיף ב:

יד ל מיי' פ"ב מהלכות מתנות עניים הל' יג:

טו מ מיי' שם פ"ה הלכה כז :

טז נ מיי' פי"ג מהלכות נזקי ממון הלכה ז סמג עשין סח טוש"ע ח"מ סימן תיב סעיף ד וסימן תי סעיף א :

רבינו חננאל

אומר שבור את שיניו ואמור לו את שלי אני נוטל כרב נחמן ודברי רבינא *) נידחו ב) שור שעלה על גבי חבירו ובא בעל התחתון ושמט את שלו ונפל העליון ומת פטור הא נמי כרב נחמן ובשינויא אוקמוה בתם דאית ליה פסידא חצי נזק ובמקום דאיכא פסידא אפילו רב יהודה מודה דעביד איניש דינא לנפשיה ואפי' הכי כיון דיכול להציל שור בשמיטה ודחפו לעליון ומת חייב. ג) הממלא חצר חבירו כדי יין גם זו כרב נחמן ורב נחמן בר יצחק שינויא הוא דשני. ד) מניין לנרצע שכלו ימיו ורבו מסרהב בו לצאת ואינו יוצא וחבל בו ועשה בו חבורה מניין שפטור ת"ל לא תקחו כופר לשוב · פי' לא תקח למסרב לשוב אל משפחתו כו' גם זו כרב נחמן ותיובתא לרב יהודה ומשני בעבדא גנבא דאית ליה פסידא · ורב נחמן בר יצחק משני כשרבו מסר לו שפחה כנענית ועד האידנא דהוא עבדא הות ליה התירא השתא דכלו ימיו ויצא לחירות איסורא ולאפרושי מאיסורא פטור החובל· ה) מתני' המניח את הכד ברשות הרבים ובא אחר ונתקל בה ושברה פטור ודייקא מינה טעמא דנתקל הא שיבר חייב קשיא לרב נחמן ומשני רב זביד משמיה דרבא אליבא דרב נחמן הוא הדין אפילו שיבר פטור והאי דקתני נתקל משום סיפא דקתני אם הוזק בה בעל החבית חייב בנזקו פי' אם הוזק בה מי ששיבר את החבית דדוקא נתקל ושיבר הוא דחייב בעל החבית לשלם הנזק אבל שיבר מעצמו לא איהו דאזיק נפשיה אמר הכי קתני רישא נתקל והאי שינויה דסמכא היא ועבדינן כותיה · ו) הא וקצתה את כפה ממון קשיא לר' נחמן דהא הוא דאמר עביד איניש דינא לנפשיה וזו לא יכלה להציל אישה מיד מכהו אלא בהחזיקה במבושיו אמאי חייבת ממון (ממון) נימא עביד איניש דינא לנפשיה · ושני כגון שהיתה יכולה להציל בלא שליחות יד במבושיו בדחיפה או בהכאה וכיון שהיתה יכולה ולא עשתה חייבת ופלקה בהדין טעמא · ז) הרי שהיתה דרך הרבים עוברת בתוך שדהו נטלה ונתן להן מן הצד מה שנתן נתן ושלו לא הגיעו ואי דינא הוא דעביד איניש דינא לנפשיה לינקוט פורא וליתיב · כלומר יטול בידו שבט כמו פורא ויקפח שוקים כל מי שבא לעבור בתוך שדהו קשיא לרב נחמן · ומשנינן כל גון הצד דרך עקלתון הוא קרובה לזה ורחוקה לזה · אי הכי אמאי מה שנתן נתן יחזור ויטול את שלו ומשנינן משום דרב יהודה דאמר מצר שהחזיקו בו רבים אסור לקלקלו · ח) בעל הבית שהניח פיאה מצד אחד ובאו עניים ולקחו מצד אחר זה וזה פיאה וקשיא לרב נחמן · ואוקמה רבא זה מן הצד שהניח בעל הבית פיאה כיון שנטלו העניים פיאה מצד אחר זכה בעל הבית באותו הצד שהפרישו ולמה אמרה המשנה זה וזה פיאה לפטור בעל הבית מן המעשר במה שיזכה בו מאותו הצד שהפרישו פיאה בו · כיון שהפרישו פיאה כאלו הפקירו לעניים ועכשיו כשחוזר ונטלו זוכה מן ההפקר לפיכך פטור כדתניא המפקיר את כרמו והשכים בבקר ובצרו חייב בפרט ובעוללות ובשכחה ופיאה ופטור

*) נ"ל דצ"ל ר' ינאי .

מסורת הש"ס

ב"ב נט:

ג"ז שם

ב"ב יב. כו: ס: ק.

לקמן לד. נדרים מד: חולין קלד: תמורה ו. מס נח.

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה זה וכו' לא מחייבינן ליה במעשר כיון דמתחילה :

הגהות הגר"א

[א] רש"י ד"ה א"ה כו' אמאי שלו כו' . נ"ב ל"ע ועי' תוס' (ועי' בסגר"א סימן תעו) :